

המע"יין המתגבר

בדיון על משרד השיכון הקדיש אורי אבנרי את נאמו למרד האדריכלים נגד תוכניות שרר השיכון למסור את כל עבודות התיכנון של הבנייה הציבורית לידו שכירי משרדו:

כבוד היושבת-ראש, ארבעה-עשר חברי-כנסת נכבדים.
אשר חסין (המע"י): טעית בנכספך. יש יותר.
יצחק רפאל (מפד"ל): לפי הדין אסור לספור!
אורי אבנרי: אין יותר.

אנו באים להשמיע מעל כמה זו את קולו של ציבור הארכיטקטים כולו, ובייחוד את קולם של האדריכלים הצעירים — אותם שבנייניהם מפארים את הארץ וקנו להם שם בעולם, אותם המייצגים את כוח היצירה ואת המעוף האמנותי של הארכיטקטורה הישראלית. על אלה מאיימת כיום תוכנית, שמתאימה לה רק הגדרה אחת: הסובייטיזציה של האדריכלות הישראלית.

ביום 14 בפברואר השנה פנה השר אל חמישה עובדים בכירים במשרדו והטיל עליהם

לפעמים אני שואל את עצמי, כבוד היושבת-ראש, מדוע אין אויבינו בעולם מנצלים, כחומר-תעמולה, את הצלומי מידבריה הקוביות של הבנייה הממשלתית?
 מה עשו מן הארץ הזאת? באיזה חוסר רגש, באיזו קהות-חושיות כלשה — בלאחר-יד — בשורות-שורות של שפירץ ומיח, ללא אהבה, ללא השראה, ללא מחשבה, ללא תיכנון של ארץ ושל עם.

שרר השיכון בנטוב: בעיקר המשרדים הפרטיים!
אורי אבנרי: כן, אדוני השר, ציפיתי לקריאתי-ביניים זו.

המשרדים הפרטיים והאדריכלים הפרטיים, שנתנו את ידם לזוועה זו, דאגים לכל הגינוי. אבל הם עשו זאת מפני שהלכו בתלם שנקבע עליידי משרד התיכנון בכל השלבים, ועליידי משרד השיכון.

והרי כי שמתכנן את הארץ, את העם הוא מתכנן. התיכנון העומד לנגד עינינו הוא ההיפך הגמור מן הרגומנטציה. הוא מעודד את הרביגונות, הוא מעורר את המעוף האיש, הוא מספק לכוח היצירה החופשי של האדריכל את ההנחות החברתיות העליונות. וכאן, כבוד השר, עם כל הכבוד, יש בילבול-מושגים בדברך. אתה מדבר על הלאמת האדריכלות לצורך תיכנון עליון, ואנו אומרים שאין תיכנון עליון בכלל, והלאמת האדריכלות תביא רק לאחיות של דרג נמוך.

תיכנון הארץ. תיכנון העם

מה שרוש בארץ, זה לא משרד-שיכון שהוא רק חברת-בניין, עם שר בראשה. מה שהוא עושה, יכולים אדריכלים ובנאים פרטים לעשות ביתר כשרון, וביתר מרץ.

מה שכן דרוש, זהו משרד עליון לתיכנון הארץ, אותו תיכנון שכבוד השר הזכיר אותו היום בכמה מליצות יפות, אך שאין לו זכר במעשי משרדו עד כה.

משרד כזה היה צריך לקבוע, בעזרת הצוותים המעורבים של מומחים, הנחות לגבי סוגיות היסוד של בנין הארץ. למשל:

(א) תוכנית-אב ארצית לגבי מיקום האוכלוסיה החדשה והישנה, תוך תיאום עם התיכנון המקביל (שגם הוא איננו קיים כיום) של משאבי-הייצור, של אמצעי-התחבורה ושאר הפונקציות החברתיות.

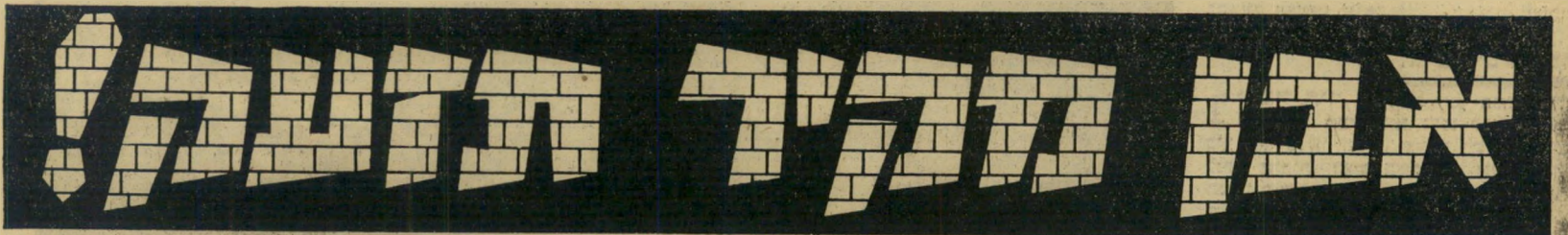
תיכנון זה מוכרח להיות ארצי, אחרת יישנה האבסורד של תיכנון חולון בנפרד מבתיים; גבעתיים בנפרד מתל-אביב; ומנשיה בנפרד ממוזנברג ורחוב הרצל. תיכנון שיכונים בנפרד מתיכנון בתי-חרושת; תיכנון כבישים בנפרד מתיכנון נמלים.

(ב) מדיניות השימוש בקרקע, והתאמתה לתנאים מקומיים. שאפשר יהיה לחנות מן הדירה בים, כשיש ים, להתמקם בהר ולהתפשט בשפלה. אין מקום בעולם, זולת ישראל, שבה בונים את אותו השיכון בכל מקום — למשל, בהר-כנען ובמידבר הנגב, שבו מתעלם המתכנן מן הארץ וטובע שטאנק אחד בכל מקום. השתמשו בקרקע הדרושה לפארקים, כמו שסוחרים משתמשים בכל שעל אדמה של מגרש.

(ג) קביעת סטנדרט משפחתי וסטנדרט קהילתי. מתי חשבו אי-פעם למה זקוקה באמת המשפחה הישראלית, זו שאנו רוצים שתגדל כאן, שהדור הצעיר בה יפרוש את כנפיו בחדוות-חיים, תחת לילות את יומו בכלוב משפחתי מהניק או בג'ונגל של אספלט? (ד) טיפוח אסתטיקה ישראלית.

כיום עושה משרד השיכון את ההיפך, מפני שהוא בונה בעצמו, מפני שאינו אלא "בילדר" (בנאי) המוכר בשוק מה שהולך בשוק.

הוא מתאים את עצמו לצרכים החולפים של שוק הקונים, מדביק שפירץ במקום שאחרים מדביקים שפירץ, אפילו בעיר-הבירה, אשר דורות שמרו על בניית-האבן הייחודית שלה.

מה עשו בקטמון, בקרית-יובל, ברחוב הפלמ"ח? טיח במקום אבן, שפירץ במקום גזית!

(ה) שמירה על טיב הבנייה. תחת להוריד את הסטנדרט העצמי, לשם התחרות בשוק, היה המשרד צריך לקבוע סטנדרטים של איכות ולחייב את האחרים לבנות בהתאם להם.

בקיצור — אנו רוצים בתיכנון ולא ברגימנטציה, בהכונה ולא בבולמוס של עשייה עצמית. תיכנון כזה איננו, ואמר כבוד השר בעצמו בנאומו היום: "אילו היה לנו תיכנון כלכלי כלשהו...". אילו זוהי אימרה בלתי-רגילה מפי שר.

תיכנון כזה איננו, ומי שיוודע איך נולד משרד השיכון, מבין מדוע איננו. כבוד היושבת-ראש, בלבנו מכתמת דאגה עמוקה לפני הארץ.

יתכן שהגענו כאן לדקה אחת לפני השעה השתיים-עשרה. עוד כמה שנים של השחחה מתוכננת, אך חסרת תיכנון — וכל אבן מקיר תועק.

700 שנה אחרי חורבן ממלכת הצלבנים, עדיין מתנשאים לתפארת בנייניה בעכו ובקיסריה, במונטפור ובכרד-מואב. מה יישאר מפאר היצירה של משרד השיכון, לא בעוד 700 שנה, אלא בעוד 70 שנה?

סגנון המישרות האדומים

השר בנטוב הקדיש את החלק הראשון של נאום תשובתו לדברי שאר המתווכחים, שדיברו בעיקר על כמות הבנייה. את כל החלק השני של דבריו הקדיש לפולמוס חריף ונרגז עם אבנרי, ועם האדריכלים הצעירים.

בין השאר אמר:

שרר השיכון בנטוב: ... אשר לדבריו של חברי-הכנסת אבנרי, מסופקני אם עלי לענות בכלל לדבריו. חברי-הכנסת אבנרי הוא חברי-כנסת יעיל מאוד. הוא כותב מאמר בעתונו, וקורא אותו כאן. זהו קימוץ גדול כנמן ובמאמץ. יתרה מזו, אני אף בטוח כי את התשובה לא יפרסם. הוא יפרסם רק את המאמר שלו.

אורי אבנרי: תן תשובה — אני אפרסם אותה.

שרר השיכון בנטוב: התשובה כולה נמצאת בסטנוגרמה. עד עתה ראיתי שהוא מספר לקוראיו כמה רגעיים עסקו בו בעת הדיון בכנסת, כדי לדאות באיזו מידה הוא חשוב בתיכוח.

אורי אבנרי: זה שייך לעניין?

יש משום עזות-מצח בפסוק זה של השר בנטוב, שעתונו, על המישמר, על פי הוראת מוסדות מפ"ם, משמיט את שמו ודבריו של אבנרי מכל דיווח על הנעשה בכנסת. ובכלל זה בדיווחים על ויכוחים כלליים. בהסתקרים בהרחבה דבריהם של דוברי חרות ורקיק. אין שחר של סיכוי כי על המישמר יפרסם את דברי אבנרי, כמו שמתפרסמים כאן דברי בנטוב.

לאמור: "בוה הנני ממנה אתכם כהעדה, בראשותו של מר י. סלייפר, שתפקידה הוא לבדוק את בעיות התיכנון ולהציע דרכים להתארגנות המשרד, על-מנת שיוכל למלא את עיקר עבודות התיכנון, הקשורות בשטח פעולתו, בדרך ישירה. אבקשכם להגיש את המלצותיכם במשך שלושה שבועות."

זהו צו הפקעה של מקצוע שלם. לא מקצוע טכני, לא מקצוע של ביצוע שיגרת, אלא מקצוע של השראה, של יצירה, של מעוף אינדיבידואלי. אפילו הסובייטים לא הגיעו לכך. השר רוצה כי כל עבודות התיכנון של כל השיכונים הציבוריים יעשו עליידי ביורוקרטיה מסורבלת. יתכן כי המיתון יחזיק לשורות הביורוקרטיה הזאת כמה ארכיטקטים אפורים, הולכי-בתלם. זה יכול לקסום לכל מיני ארכיטקטים חסרי-פרנסה.

אולם בכמה אחת, כתרומתו הראשונה כשרר השיכון, הצליח השר לנתק את עצמו, ואת משרדו, ממע"י היצירה האמיתית, מן העילית היוצרת, שבה הסיכוי לשינוי פני הרברים.

"המע"יין המתגבר". יסורים ואכסטאזה

בדברי השר היום מתננת השקפת עולם שלמה. הוא דיבר על "ההתנסאות" של האדריכלים, על "האינדיבידואליזם הקיצוני", שאת פרוי ראינו "לבוש כולנו" — כדבריו — במאורעות בטכניון בחיפה.

זה קצת מזכיר את נאום-התביעה הטוטאליטרי בספר המע"יין המתגבר, על כל הזילזול ביוצר הפרט. עד כדי כך שהשר מוזה את האדריכל לקצין צה"ל או למדען.

האם השר באמת אינו מבין את ההבדל בין אמן ובין מדען? ולהגיע מכאן לתיאור נאיבול אנגלו כפקיד של האפיפיור — עם כל הכבוד, אדוני השר, אני צריך להמליץ בפניך על הסרט יסורים ואכסטאזה דהקא הסרט לא טוב.

ויקטור שמיטוב (מפ"ם): כאשר צוות כזה עובד, אין בו כבר מקום לאינדיבידואליזם?

אורי אבנרי: זה דבר והיפוכו.

ויקטור שמיטוב: האם צוות העולם הזה כופה על כל הכתבים לכתוב אותו דבר? האם עבודת צוות זה נגד אינדיבידואליזם ביצירה אמנותית?

אורי אבנרי: עבודת צוות היא טובה ודרושה לסוג אחד של דברים, והיא רעה ביותר לסוג אחר של דברים. ועל ההבדל הזה, ברשותך, אני רוצה לעמוד כאן.

לא הפקידים בנו את הכנסיה הסיסטינית. לא כך בנו את פירנצה. לא כך בנו את ונציה. כך בנו את שדרת-סטאלין בכרלין המזרחית, המעוררת הלחלה בלב כל שוחררינופי בעולם.

מי אחראי למידבר הקוביות?

אולם למה לחפש סיטים בממלכת המתר? די לנו בסיטי האתמול, סיט שהפך את ארצנו, מדן ועד אילת, לאחוזות-קוביות. זאת התשובה, חברי-הכנסת שמיטוב.